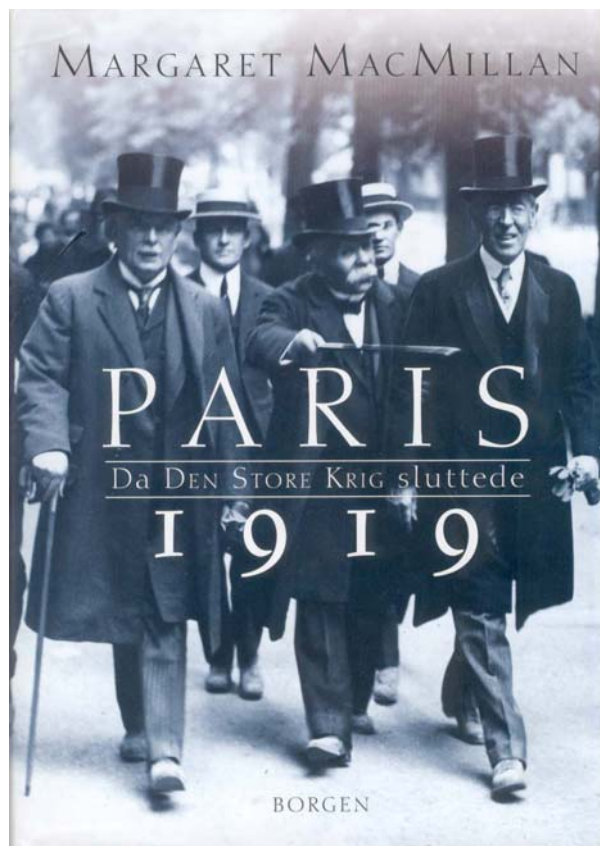

Den vanskelige fredsslutning

Fremragende ny udgivelse sætter fokus på Paris-forhandlingerne efter Første Verdenskrig

Margaret MacMillan: Paris 1919 – Da den store krig sluttede.

Borgen 200., 576 s. 449 kr.

Af Henrik Mølgaard Frandsen

Med bogudgivelsen *Paris 1919* giver den engelske historieprofessor Margaret MacMillan et glimrende portræt af de fredsforhandlinger, der fandt sted i Paris i kølvandet på Første Verdenskrigs afslutning. Fredsforhandlingerne løb over seks måneder, fra januar til juni 1919, men blev reelt først afsluttet i 1920. Paris var på daværende tidspunkt ét stort sammenkog af delegationer fra forskellige lande og organisationer, der alle gjorde sig store forhåbninger om at sætte netop deres aftryk på sluttraktaten. MacMillan giver indgående personportrætter af de implicerede. Samtidig lykkes det at fremstille overraskende mange landes historiske udgangspunkt i forhold til Paris-forhandlingerne. Det omfattende persongalleri, der spænder lige fra mindre embedsmænd til præsidenter og konger, kræver, at læseren holder tungen lige i munden. Man bliver således udsat for en lind strøm af nye personer og problemstillinger, der alle spillede en rolle under fredsforhandlingerne. Om end dette til tider kan virke trættende, så

giver det et særdeles sandfærdigt billede af de faktiske forhold i Paris anno 1919. Omdrejningspunktet er især de "fire store" – det vil sige den amerikanske præsident Woodrow Wilson og premierministrene Lloyd George fra Storbritannien, Georges Clemenceau fra Frankrig og Vittorio Orlando fra Italien. Især de første tre politikere repræsenterede krigens store sejrherre, og de tiltog sig da også hurtigt teten i fredsforhandlingerne, hvor de, i det såkaldte "Firemandsråd", dagligt mødtes og traf de for verden så afgørende beslutninger.

Forfatteren, Margaret MacMillan, har en doktorgrad i historie fra Oxford og fungerer som professor ved University of Toronto i Canada. Ydermere er hun tilknyttet som rådgiver for den canadiske regering i forbindelse med europæiske og NATO-relaterede forhold. Selvfølgelig har MacMillan allerede vundet bred anerkendelse for i form af adskillige priser, hvilket virker berettiget, både når man ser på det enorme kildearbejde, der er blevet behandlet, og ikke mindst resultatet. Det er en dybdegående bog MacMillan leverer inden for et for det tyvende århundredes historie essentielt område. Strukturen er klar med en opdeling i syv store kapitler, der hver især fremstår vellykkede. Sproget er levende og skarpt, og forfatteren er ikke bange for at hudflette de enkelte personers karakter og baggrund, så man får et indblik i de mægtige politikeres privatliv og interne tvister. At det er nødvendigt at gå tæt på de enkelte personers karakter, privatliv og interne forhold får MacMillan understreget flere gange, idet netop personspørgsmål spillede ind på foruroligende mange af Firemandsrådets beslutninger. Personspørgsmål havde i adskillige tilfælde afgørende indflydelse på udformningen af efterkrigstidens streger på landkortet og dermed i de beslutninger, der afgjorde, hvor millioner af mennesker havde deres officielle tilhørsforhold.

Europa på hælene

Følgerne af Første Verdenskrig var på mange måder katastrofale for et Europa, der inden krigens udbrud i 1914 stod som det mest magtfulde og rigeste kontinent på kloden. Ikke bare var en hel generation af unge europæiske mænd nærmest blevet udslettet, men også økonomisk var de europæiske stormagter – Storbritannien, Frankrig og Tyskland – dybt tynget af krigens omkostninger. Såvel Frankrig som Storbritannien havde i vid udstrækning ført krig for amerikanske penge, hvorfor styrkeforholdet vis a vis USA var blevet kraftigt forskubbet. Tyskland var ikke bankerot som sine tidligere alliancepartnere Østrig-Ungarn og det Osmanniske Rige, men til gengæld stod det som mange andre lande i Europa med akutte fødevarerproblemer samt med udsigt til at skulle betale enorme krigsskadeerstatninger. "Fredsmagerne", som MacMillan konsekvent

kalder de deltagende parter i Paris, stod samtidig over for et helt nyt Europa som følge af krigen. Såvel det Østrig-Ungarske Kejserdømme som det Osmanniske Rige var gået i opløsning, hvilket skabte grobund for en lang række krav om selvstændighed fra diverse etniske grupper. Hertil kom krav på de gamle imperiers landområder fra de sejrrige stater selv. Ydermere var det et klart mål, at Tyskland skulle stækkes, så det ikke kunne true den europæiske sikkerhed igen. I særdeleshed Frankrig pressede hårdt på, for at Tyskland skulle påtvinges kraftige geopolitiske ændringer ud over de i forvejen hårde økonomiske kompensationer. Samtidig stod "fredsmagerne" over for en helt uafklaret situation i Rusland, hvor bolsjevikkerne var i færd med at manifestere deres magt. Denne udvikling var i høj grad destabiliserende for den i forvejen ustabile situation i store dele af Europa – selv Storbritannien frygtede kommunistiske opstande i denne periode. Derfor var der også grænser for, hvor amputeret man kunne efterlade Tyskland, idet et svagt og vakkelvornet Tyskland ikke kunne fungere som modvægt til den store kommunistiske nabo i øst. I det hele taget var det et gennemgående træk, at "fredsmagerne" søgte at skabe stærke stater omkring den nye kommunistiske trussel, hvilket i høj grad kom det nye land Polen til gode samt ikke mindst Rumænien. På den globale scene var der også mange uafklarede forhold såsom afviklingen af de tyske kolonier, fordelingen af de tidligere osmanniske besiddelser samt et forsøg på at afklare den spirende stormagt Japans geopolitiske situation – i særdeleshed i forhold til det kinesiske fastland.

Intern stormagtspolitik

Det var derfor problemer af kolossal karakter, sejrherrene stod over for. Til trods for at de kom ud af krigen som allierede, stod det samtidig hurtigt klart, at der var voldsomme uoverensstemmelser og konkurrence internt mellem de fire parter. Selv det tilsyneladende kammeratlige forhold mellem USA og Storbritannien var til tider under voldsomt pres – således så Storbritannien på længere sigt USA som den største trussel på verdenshavene, hvorfor der eksempelvis var voldsom strid de to imellem om delingen af den tyske flåde (204 f.). Hvad angår opdelingen af de osmanniske besiddelser i Mellemøsten og Middelhavsområdet, opstod der en hadsk stemning mellem Lloyd George og Clemenceau, hvor begge mente sig forrådt af modparten. Storbritannien anså også Frankrig som en trussel på længere sigt mod deres globale imperiedominans, hvorfor der var hård konkurrence om især de dele af Mellemøsten, hvor man var klar over, at der var olieforekomster. De flotte løfter om selvstyre, som de allierede havde givet til araberne under krigen, blev hurtigt tilsidesat til gengæld for traditionel kolonistisk magtpolitik, hvilket i høj grad førte til dagens betændte situation i Mellemøsten. Helt galt gik det i forholdet mellem Italien og de øvrige tre magter i firemandsrådet. Her blev retten til den tidligere østrig-ungarske havneby ved Adriaterhavet, Fiume, af afgørende betydning. Italien havde store ambitioner om fremtidig politisk magtudfoldelse i Adriaterhavet og Middelhavet og gjorde efter krigen

krav på en lang række landområder. Fiume kom imidlertid til at stå for selve symbolet på Italiens "retmæssige krav" for store dele af den italienske befolkning. Den italienske ministerpræsident Orlando så sig derfor i høj grad nødsaget til at fastholde kravet på Fiume, dels for at fastholde magten i Italien, dels for at undgå yderligere destabilisering i Italien. Wilson, på den anden side, var lodret modstander af de italienske krav, idet han tog udgangspunkt i sine principper om national selvbestemmelse. Også Lloyd George og Clemenceau havde fået nok af de italienske krav. Konflikten kulminerede med Italiens udvandring fra rystende læsning i 1919. Det var således en alt andet end harmonisk sammentømret gruppe, der skulle forsøge at give verden en retfærdig fredsorten efter Første Verdenskrig.

Et broget verdensbillede

Resultaterne af Paris-forhandlingerne var på mange måder skelsættende. Nye nationer som Polen, Tjekkoslaviet og Jugoslavien opstod. Flere europæiske nationer ekspanderede voldsomt. Her er MacMillans gennemgang af især Grækenlands kraftige geografiske ekspansion fremragende og rystende læsning. Under ledelse af den karismatiske græske premierminister Eleutherios Venizelos lykkedes det den græske delegation i Paris at udvirke så stor indflydelse på USA, Storbritannien og Frankrig, at grækerne blev tildelt omfattende landområder fra det døende Osmanniske Rige. Disse afgørelser var på mange måder katastrofale – ikke blot for de store tyrkiske befolkningsgrupper, der blev indlemmet under græsk styre, men i høj grad også for grækerne selv. Beslutningstagerne havde i høj grad overvurderet grækernes organisatoriske og militære formåen og fuldstændig undervurderet det nye Tyrkiet, der var ved at rejse sig under ledelse af den unge militærmand Mustafa Kemal – bedre kendt som Atatürk. I løbet af få år skulle grækerne tabe det land, de havde fået tildelt, og englænderne og briterne blive militært og politisk ydmyget af den handlekraftige Atatürk. MacMillans gennemgang af firemandsrådets dispositioner i det græske spørgsmål viser med rystende tydelighed, hvorledes sund fornuft og generelle principper blev tilsidesat, grundet en enkelt mands evner til at besnære beslutningstagerne på Pariser-konferencen. I gennemgangen af Wilsons store overnationale initiativ, Folkeforbundet der skulle afskaffe muligheden for fremtidige krige – illustrerer forfatteren, at det blandt de store lande kun var Frankrig og Storbritannien, der bakkede op om ideen. Dertil kom, at Wilson manglede opbakning til Folkeforbundet på den indenrigspolitiske scene. Det sidste spillede utvivlsomt afgørende ind på den senere så ulykkelige udvikling i Europa.

Det havde fra starten været hensigten, at sejrherrene skulle udarbejde et fredsforslag til krigens tabere. Sådan skulle det imidlertid ikke gå. Til syvende og sidst fik Østrig-Ungarn, det Osmanniske Rige og ikke mindst Tyskland forelagt fredsaftaler, der reelt ikke var til forhandling. Denne fremgangsmåde stiller MacMillan ikke det store spørgsmåltegn ved, hvilket godt kan undre, når man tager den senere udvikling i betragt-

ning. For Tysklands vedkommende medførte fredsaftalen tabet af 13 % af landets territorium, 10 % af landets befolkning, afståelse af alle kolonier, tab af handelsflåden samt den militære flåde, næsten total militær afrustning, skadeserstatninger på 132 milliarder mark samt udelukkelse af Folkeforbundet (492 f.). Tyskerne havde i høj grad sat deres lid til Wilsons ideer om national selvbestemmelse, hvorfor chokket var enormt i Tyskland ved fredsaftalens fremlæggelse. Dertil kom, at de allierede søgte at få indføjet i traktaten, at Tyskland stod med eneansvaret for krigens udbrud. Det skulle siden vise sig at blive et vedvarende symbol på traktatens uretfærdighed i efterkrigstidens Tyskland. Efter stor tvivl om hvorvidt Tyskland ville underskrive traktaten, samt spørgsmålet om hvad i alverden de allierede skulle gøre i tilfælde af et nej, kom det som en stor lettelse, da tyskerne modvilligt accepterede traktaten.

Hovedkonklusioner

MacMillan får med denne udgivelse på glimrende vis illustreret, hvorledes de skelsættende forhandlinger i Paris anno 1919 fandt sted. Gennemgangen af de ledende personer giver læseren et sjældent indblik i, hvad det var for personer, der traf de for verden så afgørende beslutninger efter Første Verdenskrig. Desuden får forfatteren ofte understreget, "hvor små store mænd kan være"! Således er det ganske få af de personer, der deltog i Paris-konferencen, som forfatteren ikke tillægger visse negative sider. Dermed er ikke sagt, at MacMillan ubetinget tillægger "fredsmagerne" skylden for de mange problemer, der de følgende år opstod som følge af beslutningerne i Paris. MacMillan har tværtimod som en hovedpointe, at beslutningstagerne i Paris sad i en hidtil uset situation, der på mange måder var næsten umulig. Det praktisk taget eneste referencepunkt, man på daværende tidspunkt havde, var Wienerkongressen (1814-15), der afsluttede Napoleonskrigene. Situationen efter Første Verdenskrig var imidlertid helt ulig situationen efter Napoleonskrigene – dette gjaldt ikke mindst krigens omfang og de forhold, hvorunder fredsaftalen skulle forhandles i stand. Således spillede eksempelvis den offentlige interesse i de respektive lande en enorm indflydelse under Parisforhandlingerne sammenlignet med Wienerkongressen. Som følge af de svære vilkår, som fredsmagerne arbejdede under, frikender hun dem eksplicit for det alvorlige skyldpunkt, der ofte er blevet dem tillagt, nemlig udviklingen af Hitler-Tyskland og Anden Verdenskrig. MacMillan gør i den sammenhæng meget ud af at understrege, at den økonomiske gældsbyrde, som blev pålagt Tyskland de følgende år, reelt ikke var så tyngende, som det ofte er blevet fremstillet. Denne påstand kan MacMillan have ret i. Dette forhold til trods sidder man alligevel som læser med en fornemmelse af, at krigens sejrherre gjorde sig selv en bjørnetjeneste ved at gennemføre de hårde fredsbetingelser. I den sammenhæng havde "fredsmagerne" givet gjort bedre i at holde fast i konferencens udgangspunkt, der var sluttelig at forhandle med taberne, i stedet for en total diktering af freden. Samtidig er det svært at rokke ved den kendsgerning, at traktaten blev en stor destabiliserende

faktor i efterkrigstidens Tyskland med elementer, som Hitler kunne anvende til eget formål.

Paris 1919 er et fremragende bidrag inden for forskningen samt udbredelsen af kendskabet omkring Første Verdenskrigs afslutning. MacMillan skriver og strukturerer overbevisende. Udgivelsen indeholder fine illustrationer samt et ganske godt stikordsregister og har en fin indbinding. Om forfatteren skal i øvrigt siges, at hun er oldebarn af netop den engelske premierminister Lloyd George – en pudsigheid, der ikke synes at spille forstyrrende ind i bogens konklusioner, men som læseren selvsagt bør have i baghovedet.

Bogen kan anbefales til alle, der ønsker at udvide deres kendskab inden for det tyvende århundredes historie.

Henrik Mølgaard Frandsen er cand.mag. i historie og europastudier.